

Внутрішній план дій, на думку Є.Заїки та І.Зуєва, є одним з важливих аспектів розвинутого інтелекту, це здатність діяти поетапно без зорової опори на допоміжні стимули та без практичних дій. Внутрішній план дій пов'язаний з операціями, які людина здатна виконувати подумки, в певній заданій послідовності, координувати результат попереднього кроку при виконанні наступного [3, с. 36].

На думку І.Батраченко, внутрішній план дій є передумовою розвитку антиципації і, водночас, прогностична функція є основою для внутрішнього плану дій. Вчений вважає, що «у молодшому шкільному віці створюються умови для вільного оперування уявними та знако-символічними моделями майбутнього, уявного програвання різних варіантів перебігу майбутніх подій» [2, с. 194].

Дослідження вітчизняних вчених (Х.Семків, Ю.Сидорик та ін.) показують, що високий рівень сформованості внутрішнього плану дій може більш позитивно впливати на емоційний стан дітей на уроках [6].

Висновки. Отже, прогностична або антиципуюча функція уяви формується і починає розвиватись у дошкільному віці. Її розвиток пов'язаний з розвитком ігрової діяльності, мислення, мовлення, є основою для формування внутрішнього плану дій та вагомою умовою соціалізації особистості дитини.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Балацька Л.К. Уява в житті дитини. Київ: Знання, 1974. 48 с.
2. Батраченко І. Г. Психологічні закономірності розвитку антиципації людини : автореф. дис. д-ра психол. наук: 19.00.01 Південноукр. нац. пед. ун-т ім. К.Д. Ушинського, 2010. 40 с.
3. Заїка Є., Зуєв І. Ігровий тренінг як засіб розвитку внутрішнього плану дій. *International journal of education and science*. 2018. Vol. 1. No. 3-4. С. 36.
4. Кузнєцов М.А., Заїка Є.В. Психологія уяви: навчально-методичний посібник. Харків: ХНПУ, 2013. 151 с.
5. Партико Т.Б. Загальна психологія: підруч.для студ. вищ. навч. закл. К.: Видавничий дім «Ін Юре», 2008. 416 с.
6. Семків Х. Б., Сидорик Ю. Р. Особливості емоційного стану молодших школярів з різним рівнем успішності виконання навчальних завдань. *Наука і освіта : наук.-практ. журнал*. 2011. №9. С. 227-231.

УДК 37.02

ФОРМУВАННЯ ТОЛЕРАНТНОСТІ В УЧНІВСЬКОЇ МОЛОДІ

Вауліна Діана, студентка,
Полтавський національний педагогічний
університет імені В. Г. Короленка
науковий керівник доц. Березан В. І.

У статті розглядається актуальна проблема соціальної роботи і соціальної педагогіки – формування толерантності в учнівській молоді. На основі аналізу науково-методичної літератури виявлено і науково обґрунтовано сутність філософського і соціально-педагогічного поняття «толерантність». Визначено роль соціальних працівників, соціальних педагогів як носіїв толерантності, взірців для учнівської молоді, провідників толерантного

ставлення до людей.

Ключові слова: толерантність, формування, учнівська молодь, соціальний працівник, соціальний педагог.

The article deals with the actual problem of social work and social pedagogy - the formation of tolerance among students. Based on the analysis of scientific and methodological literature, the essence of the philosophical and socio-pedagogical concept of «tolerance» was identified and scientifically substantiated. The role of social workers, social pedagogues as bearers of tolerance, role models for student youth, leaders of tolerant attitude towards people is determined.

Key words: tolerance, formation, student youth, social worker, social pedagogue.

Постановка проблеми. Формування толерантності в учнівської молоді надзвичайно важливо в умовах глобалізації та євроінтеграції України, особливо в умовах воєнного стану. Толерантність, як готовність і здатність молоді жити і діяти у різноманітному світі, є стратегічною метою освіти. Формування толерантного соціуму забезпечить процес наближення українського суспільства до культур і традицій інших народів, їх усвідомлення та сприйняття учнівською молоддю, переважанням толерантності у ставленні, стосунках.

Аналіз останніх публікацій показує, що проблема формування толерантності учнівської молоді привертала увагу багатьох вітчизняних і зарубіжних учених. Природа й сутність толерантності розглядалася в працях філософів (К. Поппер та ін.), соціологів і культурологів (Е. Бетті та ін.). Сутність педагогічної взаємодії досліджували Т. Андрущенко, В. Березан, І. Бех, Т. Бондирева, Н. Бутенко, Н. Волкова, С. Гончаренко, О. Грива, О. Дубасенюк, Г. Коваadlo, Л. Лебедик [1–4], В. Ляпунова, Н. Пахомова, О. Сакалюк, В. Стрельников [5–6], Л. Хомич, Н. Шиян та ін. У той же час сутність соціально-педагогічного поняття «толерантність» стосовно учнівської молоді не стала предметом окремого педагогічного дослідження.

Мета статті: на підставі аналізу науково-методичної літератури науково обґрунтувати сутність поняття «толерантність» як інтегративної характеристики комунікативної взаємодії учнівської молоді.

Виклад основного матеріалу дослідження. Насамперед зазначимо, що толерантність визнана в демократичних суспільствах основною загальнолюдською цінністю. Державами-членами ЮНЕСКО у 1995 році розроблено Декларацію принципів толерантності, пріоритет у розвитку толерантності віддано системі освіти. Цю якість особливо важливо сформувати в учнівської молоді, яка перебуває у визначальному періоді свого життя, проходить становлення особистості, усвідомлюючи цінності та набуваючи досвіду оптимального співжиття і взаємодії з людьми в соціумі.

Сутність поняття «толерантність» розглядається у філософії, педагогіці, психології, соціології, соціальній педагогіці. Філософи терміном «толерантність» (від лат. *tolerantia* – терпимість) позначають доброзичливе чи стримане ставлення до індивідуальних і групових відмінностей людей (етнічних, культурних, релігійних, цивілізаційних). Соціологи визначають означене поняття у контексті нашого дослідження як терпимість до чужого способу життя, поведінки, ідей, звичаїв, почуттів, думок, вірувань.

Толерантність у сучасних зарубіжних і вітчизняних наукових дослідженнях розглядається як важлива характеристика зрілої особистості, що має власну життєву позицію, свої інтереси і цінності, готова за необхідності їх захищати, з повагою ставиться до цінностей інших людей під час взаємодії й співробітництва з ними [1–6].

Толерантність як якісна риса особистості учнівської молоді є складником їхньої соціальної компетентності, зокрема, «уміння співпрацювати і спілкуватися у соціально гетерогенних групах» і «уміння конструктивно вирішувати конфлікти» [1–6], «категоричне несприйняття насильства» тощо.

Толерантність є принципом, який реалізується у ставленні до людей, поведінці та діяльності учнівської молоді. Толерантність є провідною загальнолюдською цінністю, яка робить можливим оптимальне, гармонійне співіснування людей у сучасному різноманітному і багатокультурному соціумі.

Учені підкреслюють, що толерантність необхідна для учнівської молоді життєва якість, що виявляється в чіткому усвідомленні себе гуманістом, у здатності керувати своїми вольовими й емоційними проявами у проблемних ситуаціях комунікативної взаємодії. Відсутність толерантності негативно впливає на особистісний розвиток учнів, знижує ефективність їхньої комунікативної взаємодії в цілому. Хоча, власне, сутністю толерантності є плюралізм у поглядах, цінностях і способах поведінки, який об'єктивно відповідає природі людини. Толерантність означає повагу, відмову від догматизму, від власної абсолютизації права на істину, прийняття і розуміння різноманіття культур світу, форм самовияву, способів прояву індивідуальності.

Соціальному працівнику, соціальному педагогу у роботі з молоддю слід розрізняти: а) міжособистісну толерантність (здатність практичного визнання інших цінностей, культурних традицій, форм поведінки); б) міжсоціальну толерантність (спрямованість на забезпечення між різними соціальними групами стійкої гармонії); в) міжконфесійну толерантність (повагу, терпимість до чужих вірувань); г) міжетнічну (міжнаціональну) толерантність (стійкий інтерес, увагу й шанобливе ставлення до досвіду, думок, звичаїв, поведінки представників інших етносів, національностей, культур); д) міжкультурну толерантність (повагу, розуміння, прийняття розмаїття культур за умови збереження позитивного образу культури свого етносу).

Толерантність є культурною нормою й моральною цінністю, функції і критерії якої актуалізуються через об'єктивні соціокультурні обставини. Комунікативна взаємодія виявляється у межах життєдіяльності особистості учня, його позиції і діях стосовно інших людей, залучених до цієї діяльності.

Розуміння толерантності, як інтегральної характеристики учнівської молоді, пов'язане з виявленням їх особистісної позиції, ціннісного ставлення до всього, що забезпечує їх взаємодію з іншими людьми. Толерантність у контексті комунікативної взаємодії учнівської молоді обумовлює можливість розвитку учня як суб'єкта освітнього процесу, активне опанування різними способами пізнавальної діяльності у сфері інших культур, вільний і відкритий доступ до актуальної нової інформації з цієї тематики, її пошук і обговорення.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Виходячи з наведених міркувань, соціальному працівнику, соціальному педагогу важливо забезпечити

демократизацію взаємодії суб'єктів освітнього процесу, використовувати в його організації методики і технології, що забезпечують діалог учнівської молоді як рівноправних суб'єктів. Незважаючи на різноманітність сучасних підходів, більшість науковців розглядають толерантність у життєдіяльності учнівської молоді як інтегральну характеристику, яка визначає спрямованість і принципи взаємодії, зумовлює їхній розвиток як суб'єктів освітнього процесу.

У подальших дослідженнях слід розглянути контекст взаємодії в життєдіяльності учнівської молоді на основі вільного і відкритого доступу до нової інформації.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Лебедик Л. В. Вимоги до інструментарію підготовки майбутніх соціальних працівників до інклюзивної освіти. *Психолого-педагогічні проблеми вищої і середньої освіти в умовах сучасних викликів: теорія і практика* : матеріали VI Міжнар. наук.-практ. конф., м. Харків, 20–21 трав. 2022 р. / за ред. Боярської-Хоменко А. В., Попової О. В. ; Харк. нац. пед. ун-т імені Г. С. Сковороди. Харків, 2022. С. 211–214. URL: <http://dspace.pnpu.edu.ua/handle/123456789/19208>

2. Лебедик Л. В. Підготовка соціальних працівників у системі неперервної освіти до впровадження соціально-педагогічних технологій. *Неперервна освіта як засіб професійного зростання педагога* : науковий, методичний, інформаційний збірник ТОКІППО / ред. : О. М. Петровський, В. С. Мисик, І. М. Вітенко, О. І. Когут, Ю. Ч. Шайнюк, Т. В. Магера, А. Janowski, Ф. І. Полянський, Г. І. Герасимчук, Н. Б. Стрийвус. Тернопіль : ТОКІППО, 2022. С. 154–158.

3. Лебедик Л. В. Саморозвиток особистості майбутнього соціального працівника в умовах університету. *Проблеми саморозвитку особистості в сучасному суспільстві* : матеріали II Міжнар. наук.-практ. конф., м. Харків, 26–27 берез. 2021 р. / НЮУ ім. Ярослава Мудрого. Харків : Друкарня Мадрид, 2021. С. 264–265. URL : <https://dspace.nlu.edu.ua/handle/123456789/18796>

4. Лебедик Л. В. Формування проєктивної компетентності майбутніх соціальних працівників в умовах військової агресії. *Становлення особистості дитини в умовах сучасного розвитку суспільства: соціально-педагогічний, психологічний, корекційний і медичний аспекти* : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф., м. Полтава, 12–13 трав. 2022 р. / за заг. ред. Н. Г. Пахомової, В. І. Березан. Полтава : ПНПУ імені В. Г. Короленка, 2022. С. 137–142. URL: <http://dspace.pnpu.edu.ua/handle/123456789/18907>

5. Стрельніков В. Ю. Техніки нейролінгвістичного програмування для створення кооперативних взаємин зі студентами. *Превентивна безпека людини в сучасних умовах* : матеріали Міжвуз. кругл. столу, присвяч. Всесвіт. дню охорони праці, м. Полтава, 28 квіт. 2017 р. Полтава : ПУЕТ, 2017. С. 26–28.

6. Стрельніков В. Ю. Технології «діадної взаємодії» та ситуаційного навчання студентів. *Педагогічні науки*. Полтава : ПНПУ імені В. Г. Короленка, 2018. Вип. 71. С. 34–38. URL: <http://dspace.pnpu.edu.ua/handle/123456789/10120>